

নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগী- Feminist Approach

সংঘাত আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ অধ্যয়নৰ নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীয়ে লিংগ গতিশীলতাই সংঘাত, হিংসা আৰু শান্তিৰ বিষয়সমূহৰ সৈতে কেনেদৰে ছেদ কৰে সেই কথা বুজি পোৱাৰ গুৰুত্বৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। এই প্ৰসংগত নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীৰ কিছুমান মূল দিশ ইয়াত উল্লেখ কৰা হ'ল:

১) **লিংগ বিশ্লেষণ:** নাৰীবাদী পণ্ডিতসকলে যুক্তি আগবঢ়ায় যে সংঘাত আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ প্ৰচেষ্টাত পুৰুষ, মহিলা আৰু লিংগ সংখ্যালঘুৰ বিভিন্ন অভিজ্ঞতা, ভূমিকা আৰু দুৰ্বলতাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখিব লাগিব। ইয়াৰ লগত পৰস্পৰাগত লিংগ নীতি আৰু ক্ষমতা গতিশীলতাই সংঘাতৰ গতিশীলতা আৰু শান্তি প্ৰক্ৰিয়াক কেনেদৰে গঢ় দিয়ে সেই বিষয়ে বিশ্লেষণ কৰাটো জড়িত।

২) **আন্তঃবিভাজন:** নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীয়ে আন্তঃবিভাজনতক গুৰুত্ব দিয়ে, এই কথা স্বীকাৰ কৰে যে লিংগে জাতি, শ্ৰেণী, জাতি, যৌনতা, আৰু অক্ষমতাৰ দৰে অন্যান্য কাৰকৰ সৈতে ছেদ কৰি ব্যক্তিৰ সংঘাত আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ অভিজ্ঞতাক গঢ় দিয়ে। এই ছেদক পৰিচয়সমূহ বিবেচনা কৰিলে সংঘাতৰ গতিশীলতা আৰু শান্তি নিৰ্মাণ কৌশলৰ বিষয়ে অধিক সুক্ষম বুজাবুজিৰ উন্মেষ ঘটিব পাৰে।

৩) **মহিলা সংস্থাৰ স্বীকৃতি:** নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীয়ে সংঘাতৰ পৰিৱেশত মহিলা আৰু লিংগ সংখ্যালঘুৰ সংস্থাক উজ্জ্বল কৰি তোলে। তেওঁলোকে নাৰীক কেৱল সংঘাতৰ বলি হিচাপে চিত্ৰিত কৰা পৰস্পৰাগত আখ্যানক প্ৰত্যাহ্বান জনায় আৰু তৃণমূল আৰু আনুষ্ঠানিক দুয়োটা পৰ্যায়তে শান্তি নিৰ্মাণৰ প্ৰচেষ্টাত সক্ৰিয় এজেন্ট হিচাপে তেওঁলোকৰ ভূমিকাত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

৪) **অন্তৰ্ভুক্তি আৰু অংশগ্ৰহণ:** নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীয়ে সংঘাত সমাধান আৰু শান্তি নিৰ্মাণ প্ৰক্ৰিয়াৰ সকলো পৰ্যায়তে মহিলা আৰু লিংগ সংখ্যালঘুৰ অৰ্থপূৰ্ণ অন্তৰ্ভুক্তি আৰু অংশগ্ৰহণৰ পোষকতা কৰে। ইয়াৰ ভিতৰত সিদ্ধান্ত গ্ৰহণকাৰী সংস্থাসমূহত প্ৰতিনিধিত্ব, শান্তি আলোচনা, আৰু সংঘাতৰ পিছৰ পুনৰ্গঠনৰ প্ৰচেষ্টা আদি অন্তৰ্ভুক্ত।

৫) **পৰিৱৰ্তনশীল শান্তি নিৰ্মাণ:** নাৰীবাদী পণ্ডিতসকলে শান্তি নিৰ্মাণৰ এক পৰিৱৰ্তনশীল পদ্ধতিৰ বাবে যুক্তি আগবঢ়ায় যিয়ে লিংগ বৈষম্য আৰু অন্যান্য ধৰণৰ গাঁথনিগত হিংসাকে ধৰি সংঘাতৰ মূল কাৰণসমূহক সম্বোধন কৰে। ইয়াৰ লগত পিতৃতান্ত্ৰিক ব্যৱস্থাক প্ৰত্যাহ্বান জনোৱা আৰু বহনক্ষম শান্তিৰ অবিচ্ছেদ্য উপাদান হিচাপে সামাজিক ন্যায় আৰু লিংগ সমতাক প্ৰসাৰ কৰাটো জড়িত হৈ আছে।

৬) **সামৰিকতাবাদৰ সমালোচনা:** নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীয়ে প্ৰায়ে সামৰিকতাবাদ আৰু সশস্ত্ৰ সংঘাতৰ লিংগভিত্তিক মাত্ৰাসমূহৰ সমালোচনা কৰে, মহিলা আৰু প্ৰান্তীয় সম্প্ৰদায়ৰ ওপৰত হিংসাৰ অসমতাপূৰ্ণ প্ৰভাৱৰ ওপৰত আলোকপাত কৰে। তেওঁলোকে সংঘাত সমাধানৰ ক্ষেত্ৰত অহিংস পদ্ধতিৰ পোষকতা কৰে আৰু স্থায়ী শান্তি লাভৰ ক্ষেত্ৰত নিসামৰিককৰণৰ গুৰুত্বৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

৭) **স্থানীয় আৰু প্ৰসংগভিত্তিক জ্ঞান:** নাৰীবাদী দৃষ্টিভংগীয়ে শান্তি নিৰ্মাণৰ প্ৰচেষ্টাত বিশেষকৈ মহিলা আৰু প্ৰান্তীয় গোটৰ পৰা স্থানীয় আৰু প্ৰসংগভিত্তিক জ্ঞান অন্তৰ্ভুক্ত কৰাৰ

গুৰুত্বৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। ইয়াৰ লগত পৰম্পৰাগত পশ্চিমীয়াকেন্দ্ৰিক পদ্ধতিৰ বাহিৰেও জ্ঞান আৰু বিশেষজ্ঞতাৰ বিভিন্ন ধৰণৰ মূল্য দিয়াটো জড়িত হৈ আছে।

এই নাৰীবাদী নীতিসমূহক সংঘাত আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ অধ্যয়নত অন্তৰ্ভুক্ত কৰি পণ্ডিত আৰু ব্যৱহাৰকাৰীসকলে হিংসাৰ সৈতে মোকাবিলা কৰা আৰু বিভিন্ন প্ৰেক্ষাপটত শান্তি গঢ়ি তোলাৰ বাবে অধিক অন্তৰ্ভুক্ত, ফলপ্ৰসূ আৰু বহনক্ষম কৌশল বিকশিত কৰাৰ লক্ষ্য ৰাখিছে।

ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতিৰ দৃষ্টিভংগী- Political Economy Approach

সংঘাত আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ অধ্যয়নৰ বাবে ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতিৰ এটা পদ্ধতিয়ে সংঘাতৰ অৰ্থনৈতিক মাত্ৰাসমূহ বুজি পোৱাৰ লগতে শান্তি নিৰ্মাণ প্ৰক্ৰিয়াত অৰ্থনৈতিক কাৰকৰ ভূমিকা বুজি পোৱাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। এই পদ্ধতিৰ কিছুমান মূল দিশ ইয়াত উল্লেখ কৰা হল:

১) **সম্পদ বিতৰণ আৰু প্ৰতিযোগিতা:** ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতি বিশ্লেষণে পৰীক্ষা কৰে যে দুৰ্লভ সম্পদ যেনে ভূমি, প্ৰাকৃতিক সম্পদ, অৰ্থনৈতিক সুযোগ আদিৰ ওপৰত হোৱা প্ৰতিযোগিতাৰ ফলত কেনেকৈ সংঘাতৰ সৃষ্টি হয়। এই পদ্ধতিয়ে চায় যে সম্পদৰ অসমান বিতৰণে কেনেকৈ অভিযোগ আৰু উত্তেজনাৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে, যিটো হিংসাত্মক সংঘাতলৈ পৰিণত হব পাৰে।

২) **সংঘাতৰ অৰ্থনৈতিক চালক:** ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতিৰ পণ্ডিতসকলে দৰিদ্ৰতা, নিবনুৱা সমস্যা, বৈষম্য, অৰ্থনৈতিক প্ৰান্তীয়কৰণ আদি অৰ্থনৈতিক কাৰকে সংঘাতৰ আৰম্ভণি আৰু স্থায়ীকৰণত কেনেদৰে অৰিহণা যোগায়, সেই বিষয়ে অন্বেষণ কৰে। তেওঁলোকে বিশ্লেষণ কৰে যে অৰ্থনৈতিক অভিযোগসমূহে ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক কাৰকৰ সৈতে কেনেকৈ ছেদ কৰি হিংসা আৰু অস্থিৰতাক ইন্ধন যোগায়।

৩) **যুদ্ধ অৰ্থনীতি:** ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতিৰ দৃষ্টিভংগীয়ে সংঘাতে অনানুষ্ঠানিক অৰ্থনীতিৰ সৃষ্টি আৰু বজাই ৰখাৰ উপায়সমূহ পৰীক্ষা কৰে, যত অস্ত্ৰ সৰবৰাহ, ড্ৰাগছ সৰবৰাহ, প্ৰাকৃতিক সম্পদ লুটপাত আদি অবৈধ ব্যৱসায় আদি অন্তৰ্ভুক্ত। তেওঁলোকে বিশ্লেষণ কৰে যে এই যুদ্ধ অৰ্থনীতিসমূহে সংঘাতৰ গতিশীলতাক কেনেদৰে গঢ় দিয়ে, অভিনেতাসকলৰ প্ৰৰোচনাক প্ৰভাৱিত কৰে আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ প্ৰচেষ্টাত বাধাৰ সৃষ্টি কৰে।

৪) **ৰাজনৈতিক ক্ষমতা আৰু অৰ্থনৈতিক স্বার্থ:** ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতি বিশ্লেষণে ৰাজনৈতিক ক্ষমতা আৰু অৰ্থনৈতিক স্বার্থৰ মাজৰ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্কক উজ্জ্বল কৰি তুলিছে। ইয়াত অভিজাত শ্ৰেণী আৰু শক্তিশালী অভিনেতাসকলে কেনেকৈ অৰ্থনৈতিক সম্পদৰ ওপৰত নিজৰ নিয়ন্ত্ৰণ ব্যৱহাৰ কৰি ক্ষমতা বজাই ৰাখিব পাৰে, সংঘাত স্থায়ী কৰি ৰাখিব পাৰে বা নিজৰ সুবিধাৰ বাবে শান্তি প্ৰক্ৰিয়াত বাধা দিব পাৰে, সেই বিষয়ে অন্বেষণ কৰা হৈছে।

৫) **বাহ্যিক অভিনেতা আৰু অৰ্থনৈতিক আগ্ৰহ:** ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতিৰ পণ্ডিতসকলে সংঘাত আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ প্ৰচেষ্টাত ৰাষ্ট্ৰ, বহুজাতিক নিগম, আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় বিত্তীয় প্ৰতিষ্ঠানকে ধৰি বাহ্যিক অভিনেতাৰ ভূমিকা পৰীক্ষা কৰে। তেওঁলোকে বিশ্লেষণ কৰে যে ভূ-ৰাজনৈতিক স্বার্থ, সম্পদ আহৰণ, আৰু বাহ্যিক অভিনেতাৰ অৰ্থনৈতিক হস্তক্ষেপে কেনেকৈ সংঘাত বৃদ্ধি কৰিব পাৰে নহয় লাঘৱ কৰিব পাৰে।

৬) **অর্থনৈতিক পুনর্গঠন আৰু উন্নয়ন:** শান্তি নিৰ্মাণৰ প্ৰেক্ষাপটত ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতিৰ দৃষ্টিভংগীয়ে সংঘাতৰ পিছৰ সমাজত অর্থনৈতিক পুনর্গঠন, পুনৰুদ্ধাৰ আৰু উন্নয়নৰ কৌশলৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। তেওঁলোকে পৰীক্ষা কৰে যে সংঘাতৰ অর্থনৈতিক মূল কাৰণসমূহৰ সমাধান, সৰ্বাংগীন অর্থনৈতিক বৃদ্ধিৰ প্ৰসাৰ, আৰু আন্তঃগাঁথনি পুনৰ নিৰ্মাণে বহনক্ষম শান্তিৰ ক্ষেত্ৰত কেনেদৰে অৰিহণা যোগাব পাৰে।

৭) **ৰাজনৈতিক বন্দোবস্ত আৰু অর্থনৈতিক দৰদাম:** ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতি বিশ্লেষণে বিবেচনা কৰে যে শান্তি চুক্তি আৰু ৰাজনৈতিক বন্দোবস্তত প্ৰায়ে অর্থনৈতিক দৰদাম আৰু সম্পদৰ বিতৰণ কেনেকৈ জড়িত হৈ থাকে। ইয়াত অর্থনৈতিক প্ৰৰোচনা আৰু ক্ষমতা বিভাজনৰ ব্যৱস্থাই শান্তি প্ৰক্ৰিয়াৰ সফলতা বা বিফলতা আৰু শান্তি চুক্তিৰ স্থায়িত্বক কেনেদৰে প্ৰভাৱিত কৰিব পাৰে সেই বিষয়ে অন্বেষণ কৰা হৈছে।

সংঘাত আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ অধ্যয়নত ৰাজনৈতিক অৰ্থনীতিৰ দৃষ্টিভংগীক একত্ৰিত কৰি পণ্ডিত আৰু ব্যৱহাৰকাৰীসকলে সংঘাতৰ বিষয়ে অধিক সামগ্ৰিক বুজাবুজি গঢ়ি তোলা, বহনক্ষম সমাধান চিনাক্ত কৰা, আৰু হিংসা আৰু অস্থিৰতাৰ অন্তৰ্নিহিত অর্থনৈতিক চালকসমূহৰ সৈতে মোকাবিলা কৰাৰ লক্ষ্য ৰাখে।

পৰিৱেশৰ দৃষ্টিভংগী- Environmental Approach

সংঘাত আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ অধ্যয়নৰ বাবে এটা পৰিৱেশগত পদ্ধতিয়ে পৰিৱেশৰ কাৰক, প্ৰাকৃতিক সম্পদ ব্যৱস্থাপনা, আৰু সংঘাতৰ গতিশীলতাৰ মাজৰ পাৰস্পৰিক ক্ৰিয়া-কলাপ বুজি পোৱাৰ লগতে শান্তি নিৰ্মাণৰ প্ৰচেষ্টাত অৰিহণা যোগোৱাৰ পৰিৱেশৰ বহনক্ষমতাৰ সম্ভাৱনাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। এই পদ্ধতিৰ কিছুমান মূল দিশ ইয়াত উল্লেখ কৰা হ'ল:

১) **সম্পদৰ অভাৱ আৰু প্ৰতিযোগিতা:** পৰিৱেশৰ দৃষ্টিভংগীয়ে পানী, ভূমি, বনাঞ্চল, খনিজ পদাৰ্থৰ দৰে দুৰ্লভ প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ ওপৰত প্ৰতিযোগিতাই কেনেকৈ সংঘাতত অৰিহণা যোগাব পাৰে, সেই কথা উজ্জ্বল কৰি তুলিছে। এই পদ্ধতিয়ে পৰিৱেশৰ অৱক্ষয়, সম্পদৰ অভাৱ আৰু জলবায়ু পৰিৱৰ্তনে কেনেকৈ সম্পদৰ অভাৱ বৃদ্ধি কৰে, যাৰ ফলত এই সম্পদসমূহৰ প্ৰৱেশ আৰু নিয়ন্ত্ৰণৰ ক্ষেত্ৰত উত্তেজনা আৰু হিংসাত্মক সংঘাতৰ সৃষ্টি হয়, সেই বিষয়ে অন্বেষণ কৰা হয়।

২) **পৰিৱেশৰ অৱক্ষয় আৰু দুৰ্বলতা:** পৰিৱেশ বিশ্লেষণে পৰীক্ষা কৰে যে বনাঞ্চল ধ্বংস, মৰুভূমি, মাটি খহনীয়া, প্ৰদূষণকে ধৰি পৰিৱেশৰ অৱক্ষয়ে কেনেকৈ জীৱিকাৰ ক্ষতিসাধন কৰি, দৰিদ্ৰতা বৃদ্ধি কৰি, সম্প্ৰদায়ক স্থানান্তৰিত কৰি সংঘাতৰ প্ৰতি দুৰ্বলতা বৃদ্ধি কৰিব পাৰে। ইয়াত পৰিৱেশৰ চাপৰ ফলত সামাজিক, অর্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক কাৰকৰ সৈতে কেনেদৰে ক্ৰিয়া কৰি সংঘাতৰ বিপদৰ সৃষ্টি হয় সেই বিষয়ে বিবেচনা কৰা হয়।

৩) **জলবায়ু পৰিৱৰ্তন আৰু সংঘাত:** পৰিৱেশৰ দৃষ্টিভংগীয়ে জলবায়ু পৰিৱৰ্তন আৰু সংঘাতৰ মাজৰ সম্পৰ্ক অন্বেষণ কৰে, এই কথা স্বীকাৰ কৰে যে জলবায়ু সম্পৰ্কীয় প্ৰভাৱে যেনে চৰম বতৰৰ পৰিঘটনা, খৰাং, বানপানী, আৰু সাগৰৰ জলপৃষ্ঠ বৃদ্ধিয়ে বৰ্তমানৰ দুৰ্বলতাসমূহ আৰু অধিক তীব্ৰতৰ কৰি তুলিব পাৰে আৰু সম্পদৰ ওপৰত সংঘাতৰ সূচনা বা তীব্ৰতৰ কৰিব পাৰে, ভূমি, আৰু প্ৰব্ৰজনৰ পথ।

৪) **পৰিৱেশ ন্যায় আৰু শান্তি নিৰ্মাণ:** পৰিৱেশৰ দৃষ্টিভংগীয়ে শান্তি নিৰ্মাণৰ প্ৰচেষ্টাত পৰিৱেশৰ অন্যায়ে, যেনে প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ অসমান সুবিধা আৰু প্ৰান্তীয় সম্প্ৰদায়ৰ ওপৰত অসমতাপূৰ্ণ পৰিৱেশৰ বোজা, মোকাবিলা কৰাৰ গুৰুত্বৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। তেওঁলোকে পৰিৱেশ শাসনৰ ক্ষেত্ৰত অন্তৰ্ভুক্ত আৰু অংশগ্ৰহণমূলক পদ্ধতিৰ পোষকতা কৰে যিয়ে সমতা, স্থিতিস্থাপকতা আৰু বহনক্ষমতাক প্ৰসাৰিত কৰে।

৫) **প্ৰাকৃতিক সম্পদ ব্যৱস্থাপনা আৰু সংঘাত প্ৰতিৰোধ:** পৰিৱেশৰ দৃষ্টিভংগীয়ে সংঘাত প্ৰতিৰোধ আৰু শান্তি গঢ়ি তোলাত ফলপ্ৰসূ প্ৰাকৃতিক সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ ভূমিকাক উজ্জ্বল কৰি তোলে। তেওঁলোকে উত্তেজনা দূৰ কৰিবলৈ আৰু সংঘাতপূৰ্ণ পক্ষসমূহৰ মাজত সহযোগিতা বৃদ্ধি কৰিবলৈ বহনক্ষম সম্পদ শাসন, সংঘাত-সংবেদনশীল সম্পদ ব্যৱস্থাপনা কৌশল, আৰু ন্যায্য সুবিধা-ভাগ-বতৰাৰ ব্যৱস্থাৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

৬) **পৰিৱেশ শান্তি নিৰ্মাণ:** পৰিৱেশগত পদ্ধতিয়ে শান্তি নিৰ্মাণ আৰু সংঘাত সমাধানত অৰিহণা যোগাবলৈ পৰিৱেশ পদক্ষেপ আৰু প্ৰাকৃতিক সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ হস্তক্ষেপৰ সম্ভাৱনা অন্বেষণ কৰে। ইয়াৰ ভিতৰত পৰিৱেশ তন্ত্ৰ পুনৰুদ্ধাৰ, বহনক্ষম কৃষি, জল কূটনীতি, আৰু সম্প্ৰদায়ভিত্তিক প্ৰাকৃতিক সম্পদ ব্যৱস্থাপনাৰ দৰে পদক্ষেপসমূহ অন্তৰ্ভুক্ত যিয়ে পৰিৱেশ প্ৰত্যাহ্বানসমূহ মোকাবিলা কৰাৰ লগতে সংঘাতপূৰ্ণ পক্ষসমূহৰ মাজত সহযোগিতা আৰু মিলন গঢ়ি তোলাৰ লক্ষ্য ৰাখে।

৭) **সীমা অতিক্ৰম কৰা পৰিৱেশ সহযোগিতা:** পৰিৱেশৰ দৃষ্টিভংগীয়ে ভাগ-বতৰা কৰা পৰিৱেশ প্ৰত্যাহ্বানসমূহৰ সৈতে মোকাবিলা আৰু শান্তি প্ৰসাৰত সীমা অতিক্ৰম কৰা সহযোগিতা আৰু আঞ্চলিক পৰিৱেশ কূটনীতিৰ গুৰুত্বৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। তেওঁলোকে সীমা অতিক্ৰম কৰা সম্পদ পৰিচালনা, প্ৰদূষণৰ সৈতে মোকাবিলা কৰা, আৰু জলবায়ু পৰিৱৰ্তনৰ সৈতে খাপ খুৱাই লোৱাৰ বাবে সহযোগিতামূলক পদ্ধতিৰ পোষকতা কৰে যিবোৰত চুবুৰীয়া ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ মাজত আলোচনা, আলোচনা আৰু আস্থা গঠন জড়িত হৈ থাকে।

সংঘাত আৰু শান্তি নিৰ্মাণৰ অধ্যয়নত পৰিৱেশৰ বিবেচনাসমূহক একত্ৰিত কৰি পণ্ডিত আৰু ব্যৱহাৰকাৰীসকলে সংঘাতৰ আন্তঃসংলগ্ন সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক আৰু পৰিৱেশগত চালকসমূহক সম্বোধন কৰা আৰু বহনক্ষম শান্তি আৰু স্থিতিস্থাপকতাক প্ৰসাৰ কৰা সামগ্ৰিক পদ্ধতি বিকশিত কৰাৰ লক্ষ্য ৰাখে।